

Ja, maar de parkeer- plaatsen...

Bij herinrichtingsprojecten in de publieke ruimte beheerst de parkeerproblematiek vaak het debat en overschaduwde ze alle andere, minstens even belangrijke onderwerpen. Aan de hand van diverse getuigenissen en casestudies heeft Atelier Horizon in samenwerking met Osmos Network de parkeerproblematiek ontleed en het debat verbreed via vier 'insteken voor processen van verandering'. Het onderzoek werd mede mogelijk gemaakt dankzij een Bouwmeester Label.

66

ANNELIES DE NIJS EN NAMGYEL HUBERT [ATELIER HORIZON]

Achter de strijd om parkeerplaatsen bij de herinrichting van onze publieke ruimte schuilt een diepgeworteld conflict. In de loop der jaren kreeg de auto immers een steeds prominenter plaats in de publieke ruimte. Het innovatieve statussymbool van weleer werd geleidelijk aan een universeel vervoermiddel waar intussen ook heel wat verworven rechten aan vasthingen. Daarnaast heeft het overheidsbeleid vanaf de jaren zestig tot midden jaren negentig een verspreide ruimtelijke

ontwikkeling in de hand gewerkt, die vandaag voelbaar is in een vernevelde stad waarin de autoafhankelijkheid sterk verweven zit. Deze combinatie van een culturele en ruimtelijke evolutie resulteert in erg voelbare parkeeruitdagingen in onze stads- en dorpscentra, waar de afwezigheid van een consequent parkeerbeleid en het gebrek aan voldoende alternatieve vervoerswijzen (openbaar, gedeeld,...) voor acute conflicten zorgen. Omwille van de grote afstanden in hun dorp gebruiken de inwoners voor

De historische evolutie van het centrum tot één grote parking, onderwerp van discussie in verschillende dorpen en steden, zoals ook in Geel.

© Namgyel Hubert

Op zoek naar een gediversifieerde publieke ruimte in onze stads- en dorpscentra

hun dagelijkse verplaatsingen voornamelijk de auto en plannen ze hun ritten van en naar huis-school-werk-shoppingcenter vaak op basis van de parkeermogelijkheden.

Gemeentebesturen doen intussen wel hun uiterste best om hun dorpscentrum aantrekkelijk te houden door er culturele en recreatieve activiteiten een plaats te geven en er de lokale handel te doen bloeien, die erg afhankelijk is van parkeerplekken in de onmiddellijke nabijheid. Maar tegelijk wordt de transformatie van onze publieke ruimte steeds urgenter, ook in de kleine en middelgrote dorpskernen. De wateruitdagingen, gekoppeld aan de bredere klimaatproblematiek, maken het belang van open ruimte pijnlijk duidelijk. Infiltratie, buffering en vertraagd afvoeren van water worden zo de uitgangspunten voor het werken aan een meer vooruitstrevende publieke ruimte. De vaak extreem hoge verhardingsgraad in de centra leidt er tot hittestress, met alle gevolgen van dien voor mens, fauna en flora. Een zachtere, onverharde inrichting van de publieke ruimte, met voldoende schaduwwerking van bomen, zou die stress kunnen milderen. Tot slot leeft ook de idee om ontmoetingskansen te vergroten door uitnodigende dorpse omgevingen te creëren.

Terwijl de publieke ruimte meestal beperkt is, zijn de ruimtebehoefte juist heel groot. Zonder een coherente en intelligente strategie voor de herinrichting van de publieke ruimte zal er steeds een tekort ervaren worden - of het nu bomen, grachten, banken of parkeerplaatsen betreft. Er zal dan ook een heel andere aanpak nodig zijn, waarbij toekomstgericht nagedacht wordt over de ruimtelijke ontwikkeling binnen de dorpscentra.

Verandering als essentie

Er staat dus heel wat op het spel: de nood aan verandering wordt steeds evidentier, waarbij de grootste uitdaging misschien wel ligt in het feit dat deze nood door een groot deel van de bevolking niet onderkend wordt. De oorzaak hiervan kan liggen in fundamenteel ontkenningsgedrag met betrekking tot klimaatproblematiek en mobiliteitsuitdagingen, maar evengoed, en misschien wel in de meeste gevallen, in het feit dat de noodzakelijke veranderingen een impact hebben op het dagelijkse leven. Dat soort aanpassingen zijn vaak de moeilijkste.

Vanuit heel concrete projecten, visies en getuigenissen formuleren we hieronder vier insteken voor processen van verandering.

AFSTEMMEN VAN STRATEGIEËN OP VERSCHILLENDE SCHALEN

Het wegnemen van parkeerplaatsen voor de herinrichting van een plein kan nooit ad-hoc of als een alleenstaand project uitgevoerd worden. Daarvoor is de impact te groot. Maar door het project te kaderen binnen een grotere visie voor de gehele gemeente of wijk, wordt het belang ervan gerechtvaardigd en in perspectief geplaatst. Wanneer deze doelstellingen helder geformuleerd zijn, zullen ze mee een kapstok vormen voor het verdere proces.

Voor het centrum van Gooik werkte MAAT-ontwerpers een heldere visie en ontwikkelingsstrategie uit, waarin woonverdichting, het herschikken van publieke functies, een mobiliteitsstrategie en het herinrichten van het dorpsplein hand in hand gaan. Als een soort stappenplan voor de gemeente worden prioriteiten en strategische projecten aangereikt. Beetje bij beetje wordt dit plan gerealiseerd. De parkeerstroken aan de rand maakten het al mogelijk om het dorpsplein quasi autovrij te maken en als ontmoetingsplek te herinrichten. Ook bij toekomstige ontwikkelingen wordt de basis van dit plan verder meegenomen en dient het als referentie.

Ook de woontrends en de bevolkingsevolutie kunnen sturend zijn voor transformatieprojecten. In Tessenderlo bijvoorbeeld is de verwachting dat tegen 2040 driekwart van de huishoudens uit alleenstaanden of koppels zal bestaan. Aangezien die meer in het dorpscentrum komen wonen, is er een specifieke nieuwe vraag naar open ruimte en ontmoetingsplekken, en dit voor alle leeftijden. De transformatie van de samenleving levert hier een van de argumenten voor een vernieuwd, groener dorpscentrum. Een specifieke (mobiliteits)strategie onderbouwt daarenboven de visie van Overlant om het marktplein stapsgewijs parkeervrij te maken, zodat het voor de inwoners opnieuw een volwaardige ontmoetingsplek kan worden.

De voorbeelden tonen hoe de visie steeds ontwikkeld wordt op meerdere schalen en hoe die elkaar beïnvloeden. De dynamieken op de grotere schaal laten toe om de kleinschaligere transformaties mee te ondersteunen. Het wegnemen van parkeerplaatsen kan in dit kader dan ook gezien worden als een herorganisatie met alternatieven (binnen de grotere visie). Zo zal de aanpassing van dagelijkse gewoontes het ritme volgen van de ruimtelijke transformatie.

De transformatie van een voormalige parking tot groene ontmoetingsplek voor de buurt in Dronen – ontwerp door SWECO © Namgyel Hubert

NOOIT ENKEL MAAR PARKEREN

Door in eerste instantie de opportuniteiten van een transformatie in beeld te brengen en daarbij de maatschappelijke meerwaarden te beklemtonen, kan de basis gelegd worden voor een gesprek en ontdekken de bewoners het potentieel van de plek. Het aanpassen van mobiliteitsplannen of het reduceren van parkeerplaatsen worden zo hefbomen om de andere aspecten te kunnen realiseren. Het debat mag dus zeker niet sectoraal gevoerd worden.

In Zele werkte Atelier Horizon voor de Pleinenroute in het dorpscentrum een visie uit waarbinnen de kwaliteiten van de ontmoetingsplekken, de kansen voor traag verkeer, de mogelijkheden voor groenblauwe netwerken, enzovoort, aan bod komen. Om die visie te kunnen realiseren, wordt op strategische punten de mobiliteit grondig herbekeken, hoewel dat voor heel wat inwoners een moeilijke boodschap bleek. Het samen sporen van de discussie rond ruimtelijke kwaliteiten binnen de visie voor de Pleinenroute en de aanpassingen aan het circulatieplan heeft geholpen om tot concrete voorstellen te komen.

Het is hoe dan ook af te raden het project te benaderen vanuit de mobiliteit, aangezien die werkwijze maar al te vaak vernauwd wordt tot de vraag rond de parkeerplaatsen. Door de discussie te verbreden naar andere thema's, zoals bereikbaarheid, spel en ontdekking, nabijheid, esthetiek, ecologie, ontharding of cultureel erfgoed, kan een meerlagig gesprek gevoerd worden en zal de focus komen te liggen op de kwaliteiten die men uiteindelijk wel wint. Via een sterke en visuele representatie zullen deze mogelijke kwaliteiten ook beter begrepen worden.

Een projectbenadering vanuit mobiliteit wordt maar al te vaak herleid tot de vraag naar parkeerplaatsen

DE WAARDE VAN EEN COCREATIEF TRAJECT

Het ontwikkelen van visies en plannen door ontwerpers en beleidsmakers vormt de basis om een transformatieproces tot een goed einde te brengen, maar daarnaast vormen ook de vele betrokken actoren en de bewoners een cruciale schakel. Gedeeld auteurschap via een cocreatief traject is intensief en complex, maar zorgt ervoor dat de visie verder gedragen wordt door de uiteindelijke gebruikers, en dit van bij de opmaak van de plannen tot na de realisatie. Waar de ontwerper een tijdelijke rol vervult in het transformatieproces, creëren de bewoners mee continuïteit.

Zo heeft in Ottenburg bij het ontwerptraject voor de herinrichting van het dorpscentrum de dorpsraad een heel belangrijke, sturende rol gespeeld. Door in te zetten op persoonlijk contact met de bewoners, rondvragen te organiseren, mee te denken in workshops en activiteiten en tijdelijke inrichtingen te initiëren, werd het project helemaal mee gedragen door de dorpsraad. De dynamiek tussen deze groep bewoners, de gemeente en 1010au als ontwerpers heeft een intensief maar vruchtbaar traject mogelijk gemaakt.

Naast deze cocreatie met de bewoners, is er specifieke aandacht nodig voor de handelaars die vaak vrezen dat aanpassingen aan de publieke ruimte en de mobiliteit een negatieve impact zullen

De voelbare uitdagingen van parkeerplaatsen bij de transformatieprocessen van onze publieke ruimtes. © atelier horizon

hebben op hun activiteiten. Er mogen dan heel wat (internationale) voorbeelden zijn die deze theorie tegenspreken, zolang er geen sluitend cijfermatig onderzoek rond de relatie tussen handelskernen en autogebruik in Vlaanderen bestaat, zal er ook met deze groep een intensieve dialoog moeten plaatsvinden.

Hoewel in Ottenburg zo'n dialoog had plaatsgevonden, heeft een kleine groep van handelaars zich er uiteindelijk toch tegen het project gekeerd, waardoor het volledige traject, dat samen met de dorpsraad uitgestippeld was, opnieuw op de helling kwam te staan. Niet alleen de strategie om het parkeerbeleid aan te passen, maar ook de vele actiepunten en ambities die niets met parkeren te maken hadden werden zo van de tafel geveegd, tot grote frustratie van zowel handelaars, dorpsraad, ontwerpers als gemeente. Via een aangepast plan kon het project alsnog doorgaan, zij het onder een minder ambitieuze vorm.

De uitwerking van het cocreatieve proces zal telkens heel specifiek moeten gebeuren naargelang de locatie, ambities en knelpunten. Door de juiste mensen rond de tafel te krijgen en hen over de toekomst van een plek mee te laten denken, worden er niet enkel ideeën uitgewerkt, maar ook partnerschappen gesmeed die na de realisatie zullen blijven voortbestaan.

STAPSGEWIJZE IMPLEMENTATIE ALS SLEUTEL

Verandering vraagt tijd. Een politieke visie op de lange termijn kan de aanleiding zijn voor een stapsgewijze implementatie, die heel wat voordelen biedt ten opzichte van een eenmalige grootschalige realisatie: de inwoners krijgen zo de gelegenheid om rustig te wennen aan de nieuwe situatie en hun dagelijkse gewoonten bij te sturen. Uit de eerste implementaties kunnen bovendien lessen worden getrokken voor de rest van het project. Zowel bij de bewoners als bij de ontwerpers zal dat leiden tot voortschrijdend inzicht.

Opportunities verbeelden, kan de basis zijn voor een gesprek. Zo zien bewoners de mogelijkheden van een plek

Een heel concrete eerste realisatie biedt ook de kans om de kwaliteiten en mogelijkheden van de verandering te laten zien en sceptische bewoners over de streep te trekken. Zo werd in Tessenderlo een proefopstelling uitgevoerd waarbij een aantal parkeerplaatsen plaats maakte voor een groene ontmoetingsruimte, als prefiguratie van het uiteindelijke ontwerp van Overlant. De vaststelling dat heel wat inwoners de ligstoelen op die plek met plezier beginnen te gebruiken en de parkeerplaatsen eigenlijk niet missen, geeft vertrouwen om de volgende stappen te zetten in het veranderingsproces voor het dorpscentrum.

Elke realisatie moet binnen een sterke visie passen. Heel concrete doelstellingen, zoals een noodzakelijke speelplek voor de jeugd of een wadi voor infiltratie, kunnen op korte termijn van belang zijn. Daarnaast blijven de ambities op lange termijn, zoals het herschikken van de circulatie en parkeerlocaties, het ontharden van het centrum, het voorzien van voldoende groene ruimte per inwoner, het verminderen van de hittestress, enzovoort, ook vragen om een masterplan op de lange termijn. Zoiets vraagt natuurlijk politieke moed, maar de voordelen die eruit gehaald kunnen worden voor alle inwoners zijn des te groter.

Dit onderzoek zal resulteren in een film. De eerste vertoning vindt plaats in het Atelier Bouwmeester op 24 oktober 2024.

MEER INFO op www.vlaamsbouwmeester.be